

Економічні горизонти

ISSN 2522-9273 (print)
ISSN 2616-5236 (online)

Economies' Horizons,
No. 4(7), pp. 17–27.

DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(7\).2018.161717](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(7).2018.161717)

Домашня сторінка: <http://eh.udpu.edu.ua>

УДК 378.6:63(477)

Інституційно-економічні засади розвитку вищої аграрної освіти України

Каричковський В. Д.¹, д. пед. н., доцент

Каричковська С. П.², к. пед. н., доцент

Кормишкін Ю. А.³, к. е. н.

Кузьмінов М. В.⁴, к. е. н.

Стаття надійшла: 05.11.2018

Стаття прийнята: 20.11.2018

Каричковський В. Д., Каричковська С. П., Кормишкін Ю. А., Кузьмінов М. В. Інституційно-економічні засади розвитку вищої аграрної освіти України. *Економічні горизонти*. 2018. № 4(7). С. 17–27. DOI: [10.31499/2616-5236.4\(7\).2018.161717](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(7).2018.161717).

Анотація. Метою статті є дослідження особливостей розвитку вищої аграрної освіти України на інституційно-економічних засадах. *Методологія.* У процесі дослідження були використані наступні методи: теоретичні та емпіричні дослідження, аналіз та узагальнення показників; статистична та аналітична обробка даних з використанням методів регресійного аналізу для виявлення рекомендованих напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців у вітчизняних закладах вищої освіти аграрного профілю. *Результати.* В статті проаналізовано базові основи вищої аграрної освіти в Україні та сусідніх державах, вивчено інституційні та організаційні засади вищої аграрної освіти у досліджуваних країнах, розкрито особливості нормативної бази, досліджено особливості кадрового та матеріального забезпечення системи вищої освіти. Проведено порівняльний аналіз змісту вищої аграрної освіти України та іноземних держав, розкрито структурно-змістову характеристику. *Практичне значення.* Розроблено рекомендації з удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців в аграрних закладах вищої освіти України на основі досвіду та практик іноземних держав. *Перспективами подальших досліджень* авторів стане апробація запропонованих рекомендацій щодо впровадження передових міжнародних практик у вітчизняну систему вищої освіти.

Ключові слова: заклад вищої освіти, інституційні засади, вища аграрна освіта, Україна, Республіка Польща, Російська Федерація.

Кількість джерел: 14; кількість таблиць: 14; кількість рисунків: 1; кількість формул: 1.

¹ Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; доцент кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом; ідентифікатор ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5793-0482>; e-mail: vkarychkovskiy@gmail.com.

² Уманський національний університет садівництва; доцент кафедри української та іноземних мов; ідентифікатор ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0620-4392>; e-mail: karychkovska@gmail.com.

³ Миколаївський національний аграрний університет; докторант кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки; e-mail: korm_y@ukr.net.

⁴ Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; старший викладач кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом; ідентифікатор ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2960-4329>; e-mail: mykolakuzminov@gmail.com.

JEL Classification: H 52, I 20, I 21, I 28, Q 16

Institutional and economic principles of the development of higher agrarian education in Ukraine

Vasyl D. Karychkovskyi¹, Doct. Ped. Sc., Associate Professor
Svitlana P. Karychkovska², Cand. Ped. Sc., Associate Professor
Yurii A. Kormyshkin³, Cand. Ec. Sc.
Mykola V. Kuzminov⁴, Cand. Ec. Sc.

Received: 05 November 2018
Accepted: 20 November 2018

Karychkovskyi, V. D., Karychkovska, S. P., Kormyshkin, Yu. A. and Kuzminov, M. V. (2018), "Institutional and economic principles of the development of higher agrarian education in Ukraine", *Economies' Horizons*, no. 4(7), pp. 17–27, doi: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(7\).2018.161717](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(7).2018.161717).

Abstract. *The aim of the article is to study the peculiarities of the development of higher agricultural education in Ukraine on the basis of institutional and economic principles. Methodology.* In the process of research, the following methods were used: theoretical and empirical research, analysis and generalization of indicators; statistical and analytical data processing with the use of regression analysis to identify recommended ways of improving the professional training of future specialists in national higher agrarian educational institutions. *Results.* The article research is devoted to the study of the problem of future professional training in higher agrarian institutions of Ukraine, the Republic of Poland, and the Russian Federation. On the basis of a comparative analysis, the specifics in the system of higher professional education are presented. The current regulatory and legal support for Ukraine's educational legislation in the sphere of specialists' training in higher agrarian educational institutions are analyzed in the article. Classification of levels and degrees of higher education, directions of training and specialties of the agricultural profile are presented; the systematization of specialties based on the current legislation of Ukraine is carried out. The definition of an agrarian university is formulated depending on the structure and list of branches of knowledge for which the relevant specialists are trained. The branches of knowledge, directions of training and specialties of educational and qualification levels of bachelor, specialist and master in accordance with the preliminary and new editions of the Law of Ukraine "On Higher Education" are defined. The comparative analysis of quantitative indicators of the admission process from 2012 to 2015 in the context of Ukrainian agrarian universities of full-time and part-time studies is carried out. The scientific and methodological foundations for the training as a system are described, and its structural components are identified and justified. *Practical meaning.* According to the developed system of indicators for assessing the effectiveness of introductory campaigns, their analysis is carried out in the context of agrarian universities of Ukraine. The recommendations concerning the implementation of the advanced practices of the analyzed countries into the Ukrainian system of training are presented. *Prospects for further research.* The authors' directions for further research will be the evaluation of proposed results for the implementation of advanced international practices in the national system of higher education.

Key words: higher education institution, institutional frameworks, higher agrarian education, Ukraine, Republic of Poland, Russian Federation.

¹ Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University; Associate Professor at the Department of Marketing, Management and Business Management; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5793-0482>; e-mail: vkarychkovskyi@gmail.com.

² Uman National University of Horticulture; Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Languages; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0620-4392>; e-mail: karychkovska@gmail.com.

³ Mykolayiv National Agrarian University; Doctoral Student at the Department of Public Administration and Administration and International Economics; e-mail: korm_y@ukr.net.

⁴ Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University; Senior Lecturer at the Department of Marketing, Management and Business Management; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2960-4329>; e-mail: mykolakuzminov@gmail.com.

1. Вступ.

В умовах становлення ринкової економіки пріоритетними напрямками державної політики України є удосконалення інституційного середовища аграрного сектору та гармонізація вітчизняного законодавства відповідно до європейських та світових стандартів. Однією з необхідних передумов забезпечення підготовки конкурентоздатних фахівців є модернізація системи вищої освіти України з урахуванням правових, економічних, євроінтеграційних, соціокультурних та політичних чинників інституційного середовища. Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), указами Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти», «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти», «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та іншими нормативно-правовими актами визначені шляхи регулювання навчання, виховання та професійної підготовки громадян України, зокрема й аграрної освіти як складової частини професійної і вищої освіти в цілому.

Постановка проблеми.

У такому контексті одним із найважливіших завдань є вивчення та впровадження передового досвіду інших держав. Досвід країн Республіки Польща та Російської Федерації з аналогічними для України освітніми умовами становить інтерес для проведення компаративного аналізу з метою прогнозування напрямів модернізації професійної підготовки та імплементації кращих елементів передового педагогічного досвіду у національну систему вищої освіти.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців досліджувалися вітчизняними та зарубіжними вченими за різними напрямками. Однак, у теорії та практиці професійної освіти залишається малодослідженою проблема підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі безпосередньо у контексті порівняльного аналізу освітніх систем України та сусідніх держав.

3. Методи дослідження.

У процесі дослідження були використані наступні методи: теоретичні та емпіричні вивчення, аналіз та узагальнення показників розвитку систем вищої аграрної освіти досліджуваних країн; статистична та аналітична обробка даних з використанням методів регресійного аналізу для виявлення рекомендованих напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців у вітчизняних закладах вищої освіти (ЗВО) аграрного профілю.

4. Формулювання цілей дослідження.

Метою статті є становлення та вдосконалення системи професійної підготовки фахівців аграрної сфери в умовах сучасного реформування системи вищої освіти України.

5. Виклад основних результатів та їх обґрунтування.

Сучасний етап розвитку Української держави зумовлений тим, що її складники – політика в освітній, науковій, культурній сферах – є вагомими чинниками зміцнення національної ідентичності, консолідації суспільства та забезпечення умов для прискорення соціально-економічного розвитку України. Освіта, наука і пов'язані з ними технології дедалі більше стають фундаментом зростання продуктивності праці. Сьогодні саме людський капітал, як інтенсивний продуктивний фактор відіграє дедалі більшу роль у суспільному поступі (Horbulin (ed.), 2017, p. 424).

За кількістю населення Україна посідає 5-те місце у Європі і є однією з найбільших країн світу. За даними Світового банку

цим показником серед країн-сусідів, Україна поступається Російській Федерації та випереджає Республіку Польща (табл. 1).

Таблиця 1. Чисельність населення України, Російської Федерації, Республіки Польща, тис. осіб

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	38042,79	38063,26	38063,16	38040,20	38011,74	37986,41
Російська Федерація	142849,40	142960,90	143201,70	143506,90	143819,70	144096,90
Україна	45870,70	45706,10	45593,30	45489,60	45271,95	45154,03

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Окремої уваги заслуговує реалізація Україною євроінтеграційної стратегії. Адаптація української економіки до норм та правил ЄС має здійснюватися згідно з новим форматом євроінтеграції (Horbulin (ed.), 2017, p. 509). Саме тому найхарактернішим індикатором економічного розвитку держави є рівень валового внутрішнього

продукту, що відображає у грошовому виразі обсяги виробництва товарів та послуг за обраний період, зазвичай за один календарний рік.

У табл. 2 представлено динаміку зміни даного показника за 2010-2015 рр. в Україні та досліджуваних країнах згідно даних Світового банку.

Таблиця 2. ВВП України, Російської Федерації, Республіки Польща, млн дол. США

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	479257,9	528725,1	500284,0	524201,2	545075,9	477279,6
Російська Федерація	1524916,0	2051662,0	2210257,0	2297128,0	2063663,0	1365864,0
Україна	136013,2	163159,7	175781,4	183310,1	133503,4	91031,0

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Зазначені дані вказують, що обсяг ВВП в Україні за 2010 – 2015 рр. катастрофічно скоротився з 136 до 91 млрд дол. США, або на 33,1%, тоді як у РФ скорочення склало 10,4%, а у Польщі – 0,4%. Таким чином, у 2015 році ВВП України порівняно з Польщею становив лише 19,1%, а порівняно із РФ – 6,7%. Загалом, масштаб економіки України порівняно з країнами-сусідами досить низький, проте має резерви для підвищення.

В сучасних умовах одним із факторів росту економіки України є аграрний

сектор. У такому контексті реалізація стратегічних напрямів аграрної політики, спрямованих на глибоке реформування сільського господарства залежить від рівня підготовки кадрів, зайнятих в агропромисловому виробництві. Саме тому на фоні сучасних реформ і перетворень досить актуальною є проблема забезпечення сільського господарства професійно освіченими фахівцями (Bilan, L. and Bilan, S., 2011, p. 3). Досліджувані країни характеризуються значною часткою сільського населення, що представлено у табл. 3.

Таблиця 3. Частка сільського населення України, Російської Федерації, Республіки Польща, %

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	39,11	39,22	39,31	39,38	39,43	39,46
Російська Федерація	26,31	26,27	26,21	26,15	26,08	25,99
Україна	31,31	31,12	30,93	30,73	30,52	30,31

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Як бачимо, за досліджуваний період в аналізованих країнах частка сільського населення майже не змінювалася і станом на 2015 рік у РФ складала четверту частину, в Україні – майже третю, а у Польщі близько 40% усього населення.

Проте, кількість населення, безпосередньо зайнятого у секторі аграрного виробництва досліджуваних країн, невелика (табл. 4). Статистичні дані свідчать, що по-

рівняно з часткою сільського населення, відсоток зайнятих в аграрному секторі значно менший, причому з 2010 по 2015 рр. у кожній з досліджуваних країн їх частка скоротилася. Обсяг скорочення склав від 1,21 пункти у РФ до 4,92 пункти в Україні і станом на 2015 рік у сфері аграрного виробництва Російської Федерації працював кожен 15-й працівник, у Польщі – кожен 9-й, в Україні – кожен сьомий.

Таблиця 4. Частка працівників аграрного сектору від усього працездатного населення України, Російської Федерації, Республіки Польща, %

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	13,05	12,90	12,57	11,99	11,47	11,50
Російська Федерація	7,92	7,69	7,33	6,99	6,72	6,71
Україна	20,18	20,26	19,76	20,01	14,77	15,26

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Сільське господарство України, як базова складова аграрного сектору, являє собою значну частину її економіки та є вагомим джерелом зростання ВВП. Вітчизняний аграрний сектор формує близько 65% фонду споживання населення, забезпечуючи національну продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни; його частка у загальному обсязі ВВП становить 16,9%; кількість сільського населення в загальній кількості країни становить 31,4%

(14,5 млн осіб); в аграрному виробництві зайнято 38,3% працездатного сільського населення; частка продукції аграрного сектору, що йде на експорт, становить понад 9% загальної вартості вітчизняного експорту (Нохуліа, 2014, р. 72).

Проте, за даними Світового банку вплив аграрного сектору на народногосподарський комплекс досліджуваних країн істотно відрізнявся (табл. 5).

Таблиця 5. Розмір ВВП аграрного сектору економіки України, Російської Федерації, Республіки Польща

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	<u>2,92</u> 12298,9	<u>3,22</u> 12555,0	<u>3,01</u> 11363,7	<u>3,24</u> 12395,8	<u>2,95</u> 12480,7	<u>2,48</u> 11424,8
Російська Федерація	<u>3,87</u> 50991,7	<u>3,96</u> 58224,5	<u>3,67</u> 57587,4	<u>3,82</u> 60291,9	<u>4,07</u> 61220,6	<u>4,56</u> 62985,6
Україна	<u>8,42</u> 10129,7	<u>9,49</u> 12096,0	<u>9,05</u> 11612,5	<u>10,03</u> 13117,8	<u>11,65</u> 13421,8	<u>14,19</u> 12834,2

Примітки: чисельник – у відсоткових значеннях, знаменник – у грошовому виразі, млн дол. США в порівняльних цінах 2005 року.

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

З наведених даних видно, що за 2010 – 2015 рр. виробництво ВВП в аграрному секторі Польщі скоротилося з 12,3 до 11,4 млрд дол. США, тоді як в Російській Федерації та Україні даний показник зріс відповідно на 23,5 та 26,7% і склав 63,0 та 12,8

млрд дол. США. Таким чином, ВВП України та Польщі за абсолютним значенням вартості майже однакові, а Російської Федерації – майже у 5 разів вищий. Проте, у відсотковому виразі частка ВВП аграрної сфери Польщі у 2015 році становила лише

2,48%, Російської Федерації – 4,56%, тоді як України – 14,2%. Отже, можемо зробити висновок про ключову роль аграрного сектору у розвитку народногосподарського комплексу України.

Однією з необхідних передумов створення нової системи інноваційного розвитку агропромислового сектору України є тісний зв'язок освіти, науки та виробництва (*Cabinet of Ministers of Ukraine, 2011*). Саме тому, основою стратегічних напрямів реформування системи освіти України є узгодження освітніх потреб, що можливо за умов модернізації вищої освіти, спрямованої на забезпечення підготовки конкурентоздатних фахівців. У свою чергу, регулювання модернізації вищої освіти України повинно відбуватися з урахуванням правових, економічних, євроінтеграційних, соціокультурних та політичних чинників інституційного середовища (*Varan, 2011*).

За індексом розвитку людського капіталу, який щорічно визначається Всесвітнім економічним форумом (*Official site of World Economic Forum, 2018*), у 2016 р. Україна посіла 26-те місце серед 130 країн світу, за рік піднявшись у рейтингу на 5 пунктів (*Official site of the Public Union "Economic Discussion Club", 2016*). Варто наголосити, що високий сукупний рейтинг людського капіталу України зумовлений високими показниками параметрів, що пов'язані з освітньою сферою. Зокрема, в Україні 100% населення здобуває початкову освіту, а за рівнем здобуття середньої освіти наша держава перебуває в першій десятці (*Official site of the Public Union "Economic Discussion Club", 2015; Horbulin (ed.), 2017, p. 425*).

Рівень фінансування закладів вищої освіти, за даними Світового банку, відображено у табл. 6.

Таблиця 6. Розмір бюджетного фінансування закладів вищої освіти як частки від ВВП України, Російської Федерації, Республіки Польща, %

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	1,01	0,96	0,98	-	-	-
Російська Федерація	-	-	0,88	-	-	-
Україна	-	-	-	2,13	-	-

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Дані табл. 6 вказують що найвищою часткою характеризувався бюджет України зокрема у 2013 році розмір видатків на фінансування закладів вищої освіти склав 2,13% ВВП, тоді як у 2012 році в РФ значення складало лише 0,88%, а у Польщі не перевищувало рівня 1,01% у 2010 році із скороченням показника до 0,98% у 2012 році.

Напрямами використання бюджетного фінансування системи вищої освіти є

оплата праці, яка включає в себе заробітні плати, відрахування до фондів соціальної підтримки населення, а також різноманітні надбавки та пільги, (табл. 7) капітальні витрати, до яких відносяться витрати на будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт будівель, придбання основних засобів, в тому числі освітнього обладнання, транспортних засобів, апаратних засобів інформаційних систем тощо (табл. 8).

Таблиця 7. Частка оплати праці персоналу ЗВО від загальних витрат в Україні, Російській Федерації, Республіці Польща, %

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	61,33	59,05	60,23	-	57,28	-
Російська Федерація	-	-	54,04	55,55	-	-
Україна	-	-	-	-	-	-

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Частки капітальних витрат ЗВО у досліджуваних країн представлено в структурі загальних витрат у розрізі табл. 8.

Таблиця 8. Частка капітальних витрат ЗВО від загальних в Україні, Російській Федерації, Республіці Польща, %

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	19,41	21,77	19,92	-	-	-
Російська Федерація	-	-	14,69	-	-	-
Україна	-	3,98	3,45	2,30	-	-

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

З даних табл. 8 видно значне недофінансування матеріально-технічної бази закладів вищої освіти України, порівняно з РФ та, особливо, Республікою Польща. Це, на нашу думку, є однією з причин привабливості польської вищої освіти для іноземних абітурієнтів, у тому числі й з України.

З метою визначення рівня фінансування освітньої галузі, у тому числі

системи вищої освіти, як її складової доречно використовувати показник обсягу державного фінансування у розрахунку на одного студента.

Рівень фінансування системи вищої освіти, згідно з даними Світового банку, у розрахунку на одного студента у розрізі досліджуваних країн представлено у табл. 9.

Таблиця 9. Середня сума загальнодержавних витрат на одного студента ЗВО в Україні, Російській Федерації, Республіці Польща, дол. США

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	2575,0	2796,5	2805,3	-	-	-
Російська Федерація	-	-	2219,3	-	-	-
Україна	-	1347,9	1594,7	1767,1	-	-

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Розраховане середнє значення табл. 9 відображає найвищий рівень державної підтримки системи вищої освіти у Республіці Польща, при цьому в 2011 році у розрахунку на одного студента витрачалося 2796,5 дол. США, тоді як в Україні середнє значення показника було у 2 рази меншим і склало 1347,9 дол. США. За даними 2012 року в Україні обсяг державних витрат на одного студента зріс до 1594,7 дол. США. Однак, за даним показником українські ЗВО поступалися освітнім закладам досліджуваних країн: у РФ середньорічні витрати були вищими на 39,2%, у Республіці Польща – на 75,9% і склали 2805,3 дол. США. У 2013 році в Україні середньорічний обсяг фінансування у розрахунку на одного студента зріс на 172,4 дол. США, досягнувши значення 1767,1 дол. США. Проте, навіть таке підвищення характеризувало недостатню державну підтримку вищої освіти України порівняно з РФ та

Республікою Польща.

Відповідно до чинного законодавства України в галузі вищої освіти, національна класифікаційна система характеризується такими кількісними показниками: 27 груп галузей знань та 114 спеціальностей підготовки бакалаврів і магістрів.

Основними кількісними показниками відповідності стану вітчизняної системи освіти сучасним вимогам є показники охоплення населення освітою; результати зовнішнього незалежного оцінювання та державних підсумкових атестацій за пріоритетними напрямками; кількість студентів, які здобувають освіту за пріоритетними напрямками; успішність студентів (Horbulin (ed.), 2017, p. 427).

За даними Світового банку у 2010-2015 рр. рівень охоплення випускників шкіл вищою освітою в досліджуваних країнах мав такий вигляд (табл. 10).

Таблиця 10. Рівень охоплення випускників шкіл вищою освітою в Україні, Російській Федерації, Республіці Польща, %

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	73,17	73,18	72,85	71,16	68,11	-
Російська Федерація	-	76,50	76,11	78,00	78,65	80,39
Україна	81,93	83,32	82,13	80,07	82,31	-

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Вказані значення рівня охоплення випускників шкіл вищою освітою дають підстави зробити висновок про найвищі його рівні в Україні із середньозваженим значенням близько 82%, порівняно з РФ (близько 78%) та Республікою Польща (близько 72%).

Згідно п. 4 Закону України «Про вищу освіту» заклади вищої освіти за формою власності поділяються на заклади державної, комунальної та приватної форм власності і мають рівні права у провадженні

освітньої, наукової та інших видів діяльності. Приватні ЗВО забезпечили виконання важливих соціальних функцій, а саме: створили тисячі робочих місць, надали змогу сучасної освіти тисячам молодих людей, уберегли їх тим самим від безробіття й антисоціальних впливів, забезпечили державу освіченими кваліфікованими фахівцями (The Verkhovna Rada of Ukraine, 2014).

Частка студентів приватних ЗВО, згідно даних Світового банку, представлена у табл. 11.

Таблиця 11. Частка студентів приватних ЗВО від загальної кількості в Україні, Російській Федерації, Республіці Польща, %

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Республіка Польща	32,86	31,37	29,64	28,03	26,48	-
Російська Федерація	-	14,68	13,75	13,15	13,64	13,33
Україна	13,55	12,12	11,29	10,18	8,95	8,75

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Як бачимо, найбільшою часткою студентів приватних ЗВО характеризується система вищої освіти Республіки Польща із значенням від 32,9 до 26,48%, для РФ вона значно нижча і варіює від 14,7 до 13,3%, тоді як для України у загальній структурі чисельності студентів їх частка у 2015 році була найнижчою і складала лише 8,8%.

Спільною тенденцією для досліджуваних країн у визначеному періоді є скорочення значення частки студентів приватних ЗВО, причому у Польщі вона зменшилася на 6,37 відсоткових пунктів, Російській Федерації – 1,34; Україні – 4,79. Згідно з

чинним переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, підготовка фахівців за освітніми рівнями бакалавр та магістр галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» здійснюється за 8 спеціальностями (Karychkovskiyi and Karychkovska, 2016, p. 406).

Дані Світового банку 2010-2014 рр. щодо частки студентів ЗВО, які навчалися за освітніми програмами аграрних спеціальностей порівнюваних країн, представлені у табл. 12.

Таблиця 12. Частка студентів ЗВО аграрних спеціальностей від загальної чисельності в Україні та Республіці Польща, %

Країна	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Республіка Польща	1,90	1,76	1,69	1,68	-
Україна	4,19	4,07	-	4,41	3,49

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

З поданих даних можемо судити про скорочення частки студентів аграрних спеціальностей у Республіці Польща з 1,9 до 1,68%, а в Україні загальна частка таких студентів вища і знаходиться в межах від 3,49 до 4,41%.

Проект Тюнінг – «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning educational structures in Europe, TUNING), метою

якого є узгодження освітніх структур та освітніх програм на основі різноманітності та автономності, передбачає міграцію освіти як одну з форм міжнародного співробітництва.

Кількість студентів, що навчаються у ЗВО за межами своїх держав, згідно даних Світового банку за 2010 – 2013 роки, представлена на рис. 1.

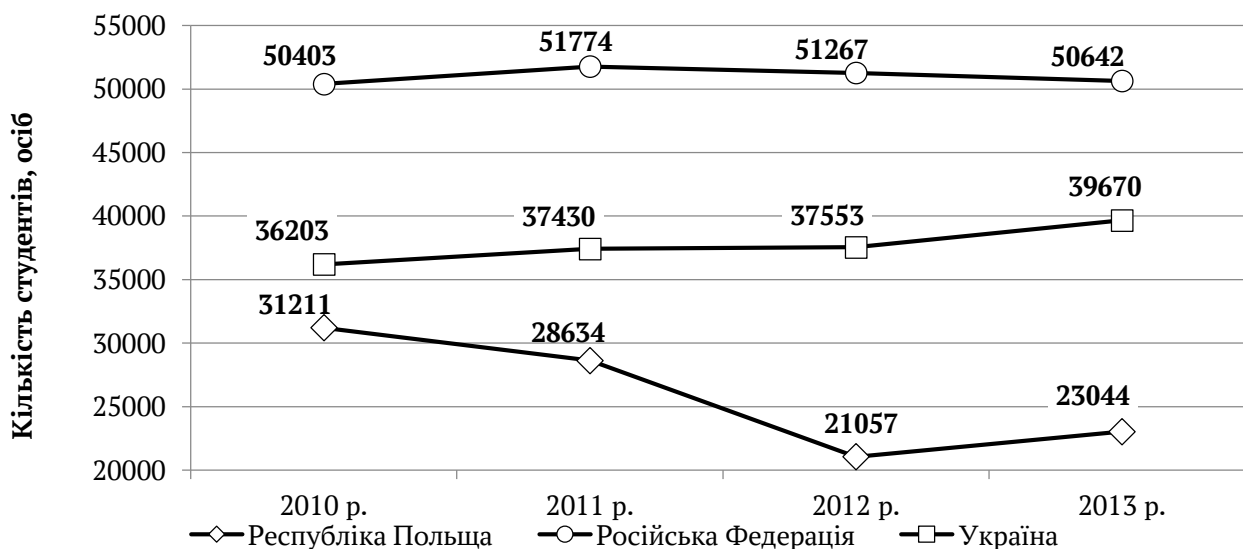

Рис. 1. Динаміка студентської міграції з Польщі, РФ та України

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Як видно з рисунку кількість студентів громадян України, які навчалися за межами держави впродовж 2010-2013 рр. зростає з 36203 до 39670 осіб. Лінійне рівняння тренду, що описує зазначену динаміку $\hat{y} = 35083 + 1052,4 t$, має позитивне значення коефіцієнту лінійної регресії, що свідчить про щорічне зростання чисельності студентів-мігрантів з України у кількості 1052 особи. Розраховане рівняння характеризується високим рівнем достовірності апроксимації $R^2 = 0,89$.

Стосовно міграції студентів з Російської Федерації, то за досліджуваний період вона майже не змінювалась і знаходилася на рівні дещо більше 50 тисяч осіб.

У Республіці Польща за вказаний період спостерігається скорочення чисельності студентської міграції з 31,2 до 23,0 тисяч осіб.

При цьому найбільшою популярністю серед українських вступників користуються польські ЗВО. Згідно офіційної статистики протягом 2005-2014 рр. кількість українських студентів, що навчаються у Польщі збільшилася вдесятеро з продовженням вказаної тенденції. У 2014-2015 навчальному році, кількість студентів з України склала 23392 осіб, або 50,7% усіх іноземних студентів, які навчалися в польських університетах (Central Statistical Office of Poland, 2015).

Підвищенню якості освіти у польських ЗВО сприяє менша з року в рік кількість студентів, які навчаються у розрахунку на одного викладача табл. 13 (Bujanova, 2013).

У досліджуваних країнах спостерігаємо загальну тенденцію скорочення співвідношення кількості студентів на одного

викладача. Причому, значення вказаних співвідношень у розрізі країн різні: у Польщі воно варіює в діапазоні 17,6-20,9 на

викладача; РФ – від 11 до 14,4; а в Україні є найменшим і у 2015 році складало лише 10,5 студентів на одного викладача.

Таблиця 13. Співвідношення кількості студентів у розрахунку на одного викладача ЗВО в Україні, Російській Федерації, Республіці Польща, осіб

Країна	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Республіка Польща	20,9	20,3	19,8	18,5	17,6	-
Російська Федерація	-	-	14,4	11,0	-	-
Україна	13,1	12,8	12,1	11,3	11,0	10,5

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Безпосереднім фактором впливу на вказані тенденції є вищезазначені тенденції до скорочення кількості студентів закладів вищої освіти досліджуваних країн. Іншим,

не менш важливим чинником, є чисельність професорсько-викладацького складу (табл. 14).

Таблиця 14. Чисельність професорсько-викладацького складу ЗВО в Україні, Російській Федерації, Республіці Польща, тис. осіб

Країна	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Республіка Польща	102,6	102,6	101,4	102,8	99,9	97,4
Російська Федерація	-	-	553,8	682,8	-	-
Україна	201,3	200,8	197,9	195,4	194,8	168,6

Джерело: сформовано за даними, наведеними у (Official site of the World Bank Group, 2018).

Отже, спостерігаємо тенденцію до зменшення кількості викладачів ЗВО у Республіці Польща та Україні, причому у Польщі незначне скорочення відмічається з 2014 року, тоді як в Україні особливим був 2015 рік, коли порівняно з попереднім роком, кількість викладачів скоротилася на 15%. Дані Світового банку по Російській Федерації обмежено лише 2012 та 2013 роками, проте за цей короткий період кількість викладачів зросла істотно – на 130 тисяч осіб.

Загалом, в середньому за вказаний період у Польщі працювало близько 101 тисячі викладачів, РФ – більше 618 тисяч, Україні – більше 193 тисяч.

Разом з тим, навчання у ЗВО не гарантує конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Саме тому, сьогодні все популярнішим стає термін Employability (придатність до працевлаштування), який характеризує сукупність знань, умінь, навичок, володіння підходами для вирішення виробничої ситуації, а також здатність і бажання до неперервного удосконалення та

професійного розвитку. Придатність до працевлаштування охоплює такі компетенції: рівень самоорганізації, здатність до роботи в групі, уміння виконувати конкретні завдання, навички комунікації та грамотність, знання інформаційних технологій (Rashkevych, 2014, p. 17).

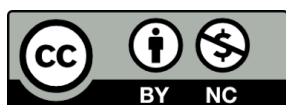
6. Висновки.

Отже проведене дослідження показало відносну подібність соціально-економічних та інституційних основ розвитку вищої аграрної освіти України та сусідніх держав. Переважаючим фактором, що стримує прискорений розвиток вітчизняної системи вищої аграрної освіти є неналежний рівень фінансування освітніх проектів, що проявляється в низькому рівні капітальних інвестицій в освіту та науку як зі сторони держави так і від виробничої та комерційної сфер суспільства. Вказане явище має наслідком скорочення набору студентів до закладів вищої освіти України, та відповідна їх міграція за кордон, зокрема до Республіки Польща. Проте вітчизняна сфера вищої освіти має значний науковий та

педагогічний потенціал, і саме тому імплементація передового досвіду успішного реформування зможе мотивувати студентську молодь до навчання у вітчизняних закладах вищої освіти, в тому числі й аграрного профілю.

References

- Baran, M. P. (2011), "Modernization of higher education in Ukraine: mechanisms of institutional regulation", Ph.D. Thesis, Mekhanisms of Public Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine.
- Bilan, L. L. and Bilan, S. O. (2011), *Systema pidhotovky fakhivtsiv ahrarnykyv v Ukraini (XIX – pochatok XX st.)* [Training system of agrarian specialists in Ukraine (XIX – early XX centuries)], Ahrarna osvita, Kyiv, Ukraine, 168 p.
- Bujanova, O. V. (2013), "The system of higher education of the Republic of Poland: the current state", *Uchenye Zapiski Rossijskogo gosudarstvennogo social'nogo universiteta*, no. 1 (112), pp. 84–89.
- Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of reforming and development of agricultural education and science", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/279-2011-p> (Accessed 25 October 2018).
- Central Statistical Office of Poland (2015), *Higher Education Institutions and Their Finances in 2014*, CSO, Warsaw, Poland, 242 p., available at: https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/en/defaultaktualnosci/3306/2/8/1/higher_education_institutions.pdf (Accessed 25 October 2018).
- Hohulia, O. P. (2014), "Current state and prospects of development of agricultural production entities of various forms", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya: Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes*, vol. 200(2), pp. 72–81.
- Horbulin, V. P. (ed.) (2017), *Analychna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshche Ukrainy v 2017 r."* [Analytical report to the Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the Internal and External Situation of Ukraine in 2017"], NISD, Kyiv, Ukraine, 928 p.
- Karychkovskyi, V. D. and Karychkovska, S. P. (2016), "Institutional basis of future manager training at agricultural universities of Ukraine", *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, vol. 50 (103), pp. 400–408.
- Official site of the Public Union "Economic Discussion Club" (2016), "Rating Estimates of Human Capital Development 2016", available at: <http://edclub.com.ua/analitika/revtyngovi-ocinky-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-2016> (Accessed 25 October 2018).
- Official site of the Public Union "Economic Discussion Club" (2015), "The level of human capital development in Ukraine in 2015", available at: <http://edclub.com.ua/analitika/riven-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-ukrayiny-u-2015-roci> Accessed 25 October 2018).
- Official site of the World Bank Group (2018), "World Development Indicators", available at: <http://www.worldbank.org> (Accessed 25 October 2018).
- Official site of World Economic Forum (2018), "World Economic Forum", available at: <https://www.weforum.org> (Accessed 25 October 2018).
- Rashkevych, Yu. M. (2014), *Bologna process and new paradigm of higher education*, Lviv Polytechnic Publishing House, Lviv, Ukraine, 168 p.
- The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On higher education", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (Accessed 25 October 2018).

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства — Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).
This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons "Attribution-NonCommercial 4.0 International" (CC BY-NC 4.0).